

Poble de Salelles (antiga sagra)

Sant Salvador de Guardiola

Ubicació

Comarca: Bages
Lloc/Adreça: Salelles
Alçada: 296

Coordenades:

Latitud: 41.70158
Longitud: 1.78593
UTM Est (X): 398984
UTM Nord (Y): 4617356

Classificació

Número de fitxa 08098-424
Àmbit: Patrimoni immoble
Tipologia Conjunt arquitectònic
Estil / època: Medieval Contemporani Modern Popular
Segle X-XXI
Estat de conservació Bo
Protecció Legal
Observacions protecció: Catàleg de masies (núms. 012, 013, 035, 078, 080, 093)
Accés Fàcil
Ús actual: Residencial
Titularitat Privada
Titular: Propietaris diversos

Fitxes associades:

[La Casa Gran](#)

[Cal Tatjé](#)

[Cal Genovès](#)

[La Volta](#)

Autoria de la fitxa Jordi Piñero Subirana

Descripció

Petit nucli urbà que té el seu origen en una sagrera medieval. El poble de Salelles ha mantingut de manera molt notable la seva forma i fesomia tradicional, fins el punt que es pot considerar un dels exemples modèlics de sagrera que es conserven al Bages, juntament amb el cas de Sant Fruitós de Bages. El recinte de l'antiga sagrera es pot deduir perfectament a partir de la forma de les cases. La majoria s'han ampliat lleugerament i han donat peu a passatges porxats sota voltes. Actualment hi ha només quatre cases que es troben dintre de l'antic recinte de la sagrera: la Casa Gran, cal Tatjé, cal Genovès i la Volta, a més de l'església, la rectoria i l'antic casal Santmartí. Les actuals, però, són fruit de successives absorcions de les cases veïnes, de manera que s'han acabat constituint aquests quatre grans casals o quatre masos que formen el nucli del poble. Ja més recentment, al segle XVIII, es van edificar de nova construcció, a tocar del poble però fora de l'antic recinte, dues cases més: la Casablanca i cal Sastre.

L'antiga muralla de la sagrera, formada pels murs exteriors de les cases, encara és perfectament visible en algunes façanes. Es caracteritza per un tipus de parament sòlid i compacte, fet amb carreus de tamany mitjà o petit més o menys escairats, pràcticament sense obertures (excepte les que s'hi ha obert recentment) i amb tendència a un cert atal·lissament a la part inferior. En trobem mostres a la façana sud de la Casa Gran, a les façanes sud de cal Tatjé i també oest (sota el passatge amb volta), a les façanes est i sud de cal Genovès (en una d'elles s'hi conserven dues espitlleres) i a la façana nord de la Volta (tot i que en aquest cas el tipus de parament és menys indicatiu). En diversos casos (la Volta, cal Tatjé, cal Genovès) el parament exterior de la muralla ha quedat tancat a l'interior de passatges coberts amb volta que van permetre a les cases ampliar-se exteriorment i guanyar espai bo i respectant els passos exteriors de l'antic recinte murat.

L'entrada a l'interior de la Sagrera es devia fer pel costat de llevant mitjançant el carrer actualment anomenat el Carrerot, el qual condueix a la plaça central, que antigament era més petita, ja que era ocupada per una casa (la Casa dels Lleons) enderrocada a les darreries del segle XIX. Aquest accés comunicava per llevant amb el camí ral de Manresa a Igualada, que venia més o menys per on passa actualment la pista asfaltada. Aquest camí devia sortir del poble per l'angle sud-oest i continuava en direcció a Guardiola. Concretament, passava prop de cal Víctor, on seguia vers la riera de Guardiola, al costat del pont. Els dos passatges amb volta, alguns dels quals tenen forma de portals, ja hem dit que són posteriors, probablement dels segles XVII-XVIII, i permetien vorejar la sagrera sense acabar d'entrar-hi.

Observacions:

(Continuació Història)

Pel que fa a la demografia, sembla que el petit nucli de Salelles va gaudir d'una certa puixança als segles finals de l'edat mitjana, quan era més gran que el nucli de Guardiola. Al segle XIV tenia 8 focs, i al fogatge de 1515 hi consten 17 focs laics. Al segle XVI el poble de Salelles arriba al seu màxim d'habitants. El 1553 tenia 16 cases, comptant-hi els masos dispersos, mentre que el 1686 eren 12. A partir del segle XVII s'inicia una pèrdua progressiva de població. En els cens de 1718 Salelles tenia 87 habitants, mentre que en el de 1787 en tenia 49. En els censos posteriors els habitants de Salelles ja no es diferencien dels de Sant Salvador de Guardiola. El 1849 sabem que tenia 42 habitants, i el 1869 tenia 9 cases habitades.

Salelles va perdre la seva independència com a municipi l'any 1840. Amb la nova organització municipal iniciada uns anys abans, el 1833, el poble s'incorporà al municipi de Sant Salvador de Guardiola. Cal dir que, en absència d'un ens administratiu fort, la parròquia de Salelles ha exercit tradicionalment la funció d'aglutinar un nucli rural amb identitat pròpia, i va impulsar diverses iniciatives d'interès comunitari: el 1879 la parròquia posava en funcionament l'ensenyament gratuït per a nens i nenes dins de la Congregació de Maria Immaculada, Sant Lluís i Santa Filomena, el 1879

s'inaugurava un nou cementiri, finançat per subscripció parroquial. En aquesta època també existia un Montepio de socors mutus emparat per la parròquia, i el 1918 es va crear el Sindicat Agrícol Catòlic, embrió del futur Celler Cooperatiu de Salelles, fundat el 1926.

Un episodi important fou la compra col·lectiva, a principis de segle XX, per part d'un bon grapat de pagesos de les terres que treballaven, que formaven part d'una finca antigament coneguda amb el nom de les Guitardes i que havia pertangut a la parròquia. El comprador de la finca de les Guitardes fou Josep Balaguer Martí, del mas Suanya, ja en terme de Manresa. Altres parts de la finca les van comprar els amos del mas Calvet i de l'Enric de la Serra. L'any 1922 la família Balaguer, poc interessada en aquestes terres, tenia intenció de vendre-les i ja tenia emparaulat un comprador. En aquell moment Lluís Codina Arnau (avi dels actuals propietaris de cal Lluís) se'n va assabentar i es posà en contacte immediatament amb l'apoderat de la venda, que era Joan Farreras Permanyer (de la masia de les Farreres). Després d'unes llargues i complexes negociacions, Lluís Codina com a representant dels pagesos de Salelles, va aconseguir arribar a un acord col·lectiu mitjançant el qual els parcera que treballaven les diferents parcel·les van poder accedir a la propietat. En els anys posteriors molts d'ells van construir-hi petites casetes que actualment formen part del veïnat dispers de Salelles.

Història

En documentació molt antiga (segle X) ja apareix esmentat el "lloc de Salelles". Aquesta terminologia denota que no es tracta d'un mas, sinó d'un nucli amb una certa entitat i tradició. De fet, l'etimologia del topònim, que deriva del germanisme "Sal-la", referit a un gran i poderós mas, referma la hipòtesi d'un origen anterior a la sagrera, possiblement en forma d'una vil·la. Fins ara, però, no hem pogut demostrar l'origen romà d'aquest lloc, que considerem força probable, igual com succeeix amb el nucli de Guardiola. El lloc de Salelles, situat dins l'antic terme de Manresa, és esmentat per primera vegada l'any 961 en documents de Sant Benet de Bages, concretament en una afrontació de la Vallformosa. L'església apareix citada el 1053, i amb la categoria de parròquia es troba documentada entre el 1025 i el 1050, i confirmada en una relació de parròquies anterior al 1154. A l'entorn de l'església es documenten el cementiri (1119) i una sagrera (1131). L'església formava part de la dotació de la Seu de Manresa, i el paborde d'aquesta canònica en tenia el patronatge i era qui nomenava els rectors. En l'aspecte civil existeix una certa confusió. Antoni Pladevall sosté que era una quadra autònoma i estava sota el domini reial; o sigui que era el veguer del Bages el que hi exercia la jurisdicció plena. Tanmateix, sense desmentir aquesta autonomia com a quadra, en un treball de Marc Torras sobre el paborde de la Seu de Manresa queda clar que el paborde exercia com a senyor jurisdiccional i tenia a les seves ordres un batlle a Salelles, que a principis del segle XIV era Felip Prat (TORRAS, 2015). A part de la Seu de Manresa, des del segle X el monestir de Santa Cecília de Montserrat tenia possessions també a la parròquia de Salelles, cedides per diversos fidels. El lloc de Salelles estava situat al costat de l'antic camí, probablement d'origen romà, que comunicava Manresa amb Igualada (PIÑERO, 2013). En la documentació del segle XI aquest camí apareix com a "carretera que va a Salelles" (any 1009). Albert BENET (1985: 455) considera que el camí continuaria cap a Sant Salvador de Guardiola i, potser, cap a Òdena. Des de l'any 1131 apareix esmentada explícitament una sagrera al voltant de l'església. La seva forma no devia ser gaire diferent de la que té el poble actual: un petit conjunt tancat en un clos que formen les façanes de les mateixes cases i que es pot considerar la imatge característica del que van ser les sagreres medievals. L'antiga sagrera incloïa el cementiri i devia tenir un o dos portals.

Entorn del segle XIV l'antic terme de la ciutat de Manresa va disgregar-se i diferents pobles de la perifèria, com Santpedor o Sant Fruitós de Bages, van esdevenir independents. Aquest va ser també el cas també de Salelles, tot i que no està del tot clar si fou en aquest moment o una mica més endavant. Un altre moment rellevant és a finals del segle XVI. El 1582, després del Concili de Trento, la Seu de Manresa va perdre la facultat de nomenar els rectors de Salelles, que va passar al bisbe de Vic juntament amb la facultat de cobrar la part dels delmes i primícies. El 1592 el papa Climent VIII suprimí les canòniques regulars

catalanes i, segons alguns autors han suggerit, aleshores la jurisdicció de Salelles podria haver passat a la Corona definitivament (GÓMEZ, 1988: 422). En tot cas, aquest podria ser un nou punt d'inflexió en què es confirmés la independència municipal de Salelles. De fet, els pocs documents que ens han arribat pertanyents a l'arxiu municipal de Salelles (i actualment conservats a l'Arxiu parroquial) comencen entorn del 1600. Com a mínim des del segle XIV Salelles comptava amb un batlle i dos jurats que exercien la jurisdicció civil immediata, cosa que va perdurar fins a principis del segle XIX. (Continua a Observacions)

Bibliografia

Anònim (1927). "Salellas", Indústria i Comerç, revista de propaganda, núm. 8 (3r trimestre), Manresa, p. 9-11.

BARRAL ALTET, Xavier; BENET CLARÀ, Albert; CASANOVAS ROMEU, Àngels; JUNYENT MAYDEU, Francesc; MAZCUÑAN BOIX, Alexandre; VIGUÉ, Jordi (1984). "Sant Salvador de Guardiola", Catalunya romànica, vol. XI: "El Bages", Fundació Gran Enciclopèdia Catalana, Barcelona, p.480.

BENET, Albert (1985). Història de Manresa. Dels orígens al segle XI, Manresa, P. 455.

Diputació de Barcelona; BERRY SAR, S.L. (2010). Pla especial de catalogació de masies i cases rural en sòl no urbanitzable. Ajuntament de Sant Salvador de Guardiola (núms. 012, 013, 035, 078, 080, 093).

FERRER ALÒS, Llorenç (2001). Tot per a tots. El Celler Cooperatiu de Salelles. 75 anys (1926 - 2001). Celler Cooperatiu de Salelles, Manresa.

GASOL, Josep M. (1981). "Sant Salvador de Guardiola" Gran geografia comarcal de Catalunya, vol. 2: "El Bages, el Berguedà i el Solsonès". Barcelona, Enciclopèdia Catalana S.A., p. 120.

GÓMEZ GÓMEZ, Immaculada (1988). "Sant Salvador de Guardiola", Història del Bages, vol. 2, Parcir Ed., Manresa, p. 420, 422, 427.

MEDINA CAÑELLAS, Immaculada (1992). Salelles, un desconegut del Bages (treball inèdit dipositat a l'Arxiu Comarcal del Bages).

PIÑERO SUBIRANA, Jordi (2013). La carretera de can Maçana. Recerca historiogràfica sobre els antics camins de l'àrea sud-oest de Manresa. Ajuntament de Manresa-Urbanisme, Secció de Paisatge (treball inèdit).

PLADEVALL, Antoni. Salelles (treball inèdit).

SARRET ARBÓS, Joaquim (1924). Historia religiosa de Manresa. Esglésies i convents, a Monumenta Historica Civitatis Minorisae, vol. IV. Manresa, p. 288-289.

TORRAS SERRA, Marc (2015). "El segon volum del llibre del paborde de la Seu (1312-1320", Dovella, núm. 117. Manresa (Tardor-Hivern 2015), p. 28.

<http://www.salelles.cat/Historia/parroquia.html>

